

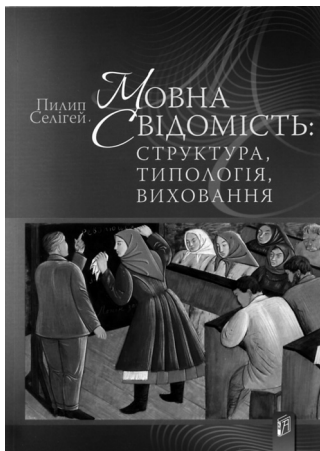
НАВЧАЙМО МОВНОЇ СВІДОМОСТІ

Сучасне населення Землі розмовляє шістьма тисячами мов. За даними різних дослідників, щотижня виходить з ужитку одна мова. Американський еколінгвіст М.Краусс припускає, що протягом цього століття 95 % мов зійдуть з історичного кону, залишиться тільки 300 мов. Академік Російської академії наук В'ячеслав Іванов вважає, що 90 % мов зникне вже через одне покоління. У своїй праці «Мовна свідомість: структура, типологія, виховання» (К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2012) мовознавець Пилип Селігей висвітлює роль мовної свідомості у збереженні національної мови, наводить цікаві й повчальні відомості з життя мов світу.

Розкиданий упродовж століть по чужих державах український народ витворив єдину літературну мову завдяки самовідданій праці його найкращих синів і дочок – людей з високим рівнем мовної свідомості. Здавалося б, у незалежній державі створяться нарешті сприятливі умови для повернення українській мові всіх її функцій, відібраних упродовж кількасотлітнього підпорядкування наших земель різним імперіям, зокрема Російській імперії царських, більшовицьких і післябільшовицьких часів.

Серед її неросійських мов були більш і менш zagrożені. До цих останніх належали мови прибалтійських республік та грузинська, бо їхні народи й навіть призначені компартією керівники солідарно протидіяли імперським спробам звузити сфери поширення національних мов. І це при тому, що, скажімо, у столиці Латвії Ризи латишів було ледве чи 50 %. Решта мов народів колишнього СРСР перебувала в небезпеці, бо їх залічили до категорії неперспективних. Поміж них опинилися й українська та білоруська, що мають нещастя бути близькоспорідненими з мовою панівної нації. Ця близькість, низький рівень мовної свідомості, а то й цілковита її відсутність у великій кількості рядових громадян та (ще гірше!) керівних верств обох суспільств спричинили ситуацію, про яку кажуть: маємо те, що маємо.

П.Селігей підкреслює: «Чим вище підноситься людина службовими щаблями, тим більше потребує мовної вправності. Коли ж стає публічною особою, вимоги до її мовлення зростають стократ». На жаль, наші публічні особи, що перебувають на службових щаблях різних рівнів, аж ніяк не є носіями зразкового мовлення. Мовну свідомість слід плекати не лише у процесі навчання, а й виховання, наголошує науковець. Держава мусить дбати про піднесення мовної свідомості людей усіма засобами, а не пускати таку важливу справу на самоплив. Там, де держава нехтує цю настанову, де спостерігаємо брак мовного порядку, виникають загрози існуванню мови, а отже, й нації. «Майбутнє

мови залежить від того, чи сприймають її мовці як цінність, бо інакше її легко зректися, а масове зречення призводить до загибелі мови. Таким чином, розвиненість мовної свідомості – це той ступінь, якого людина й суспільство досягають у своєму ціннісному ставленні до мови», – пише П.Селігей.

У добу глобалізації вимирають не лише безписемні мови кількісно малих народів, а й мови розвинені, внормовані, проте функціонально обмежені. Держава повинна піклуватися про розширення сфер уживання мови корінного етносу, а не посилатися на те, що так «історично склалося». Історія дає багато прикладів відродження мов народів, які звільнилися з колоніального ярма: індонезійської в Індонезії, корейської в Кореї, італійської в Італії, грецької у Греції тощо.

Коли Чехія вийшла з Австро-Угорської імперії, то в її містах панувала німецька мова. Нове керівництво країни на чолі з президентом Т.Масариком уживало дуже рішучих заходів для чехізації понімеченого населення. І порівняно швидко досягло успіху в перетворенні його на чеський народ, що розмовляє чеською мовою. Ще показовіший приклад Ізраїлю, де напівмертвий іврит зробили мовою повсякденного офіційного й неофіційного спілкування. У цих та інших державах нікому навіть на думку не спадало висувати проєкти про надання статусу державних нідерландській, японській, німецькій чи ще якійсь мові колишніх колонізаторів. Там ніхто не паплюжив державної мови в засобах масової інформації, бо за це карали, як і за паплюження державних символів – герба, прапора, гімну.

У нас такої всездозволеності ніхто не забороняє, тому становище потрібно виправляти. До цього закликає книжка П.Селігея, який пропонує засади, методи, канали та основний зміст мовного навчання й виховання громадян України. Адже наш видатний мовознавець Олександр Потебня зазначав: «Слово відноситься до решти засобів поступу як найперше й основне».

Зацікавить читачів книжки, крім усього іншого, й такий наведений у ній факт. У «Вікіпедії», що її заснував американець Джиммі Вейлс, є 282 мовні розділи. «Серед них український за кількістю статей посідає 13-те місце (з перспективою подальшого зростання). Така висока позиція засвідчує спроможність українців творити сучасний конкурентоздатний культурно-інформаційний продукт».

Працю Пилипа Селігея потрібно видати великим тиражем і забезпечити нею працівників освіти та всіх небайдужих до долі української мови й України людей.

Олександр ПОНОМАРІВ,
доктор філологічних наук, професор